

15. Morris T. Professionalism // The Blackwell Encyclopaedic Dictionary of Organizational Behaviour / Ed. By Nicholson N. Oxford: Blackwell. – 1995. – 343 p.

*Лавріненко О.А.
м. Київ, Україна*

ОКРИЛЕНИЙ ПЕДАГОГІКОЮ ДОБРА: ПЕРСОНІОГРАФІЧНІ НОТАТКИ ПРО О. Г. РОМАНОВСЬКОГО – СПОДВИЖНИКА І.А. ЗЯЗЮНА

Видатний український педагог, філософ, фундатор Національної академії педагогічних наук України, перший Міністр народної освіти незалежної України Іван Андрійович Зязюн (1938–2014 рр.) став представником тієї плеяди вітчизняних діячів освіти, чие ім'я золотими буквами навічно вписане в історію світової педагогічної науки. Недарма, відомий радіо журналіст та ведуча багатьох програм на українському радіо С. Каракоз називала І. Зязюна “Людиною, яка вміє продукувати добро” [4, с. 94].

Учений був наділений Божим даром – творити добро людям, здатністю по-філософськи осмислювати життя, оточувати себе такими ж творчими, небайдужими й самобутніми особистостями, які допомагали йому йти по тернистому життєвому шляху, осяюючи освітній прогрес. Це, переважно, були однодумці І. Зязюна, серед яких залишилася значна когорта вдячних за науку та відданих ідеалам Педагогіки добра вчених, наукових працівників, відомих постатей у царині професійної, шкільної, вищої педагогічної освіти. Й кожен з них став для Івана Андрійовича часточкою серця, відрадою у сприйманні оточуючого світу та життєвого поступу.

Олександр Георгійович Романовський – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, знаний учений зі світовим ім'ям, завідувач та фундатор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. У численних приватних бесідах із академіком І. Зязюном, доводилося безліч чути про його соратників та сподвижників, але особливу роль учений відводив давній дружбі та творчій співпраці із молодим професором – проректором НТУ “ХПІ” О. Романовським, стверджую-

чи із притаманним зязюнівським гумором: “Романовський... Навіть саме прізвище говорить про останнього романтика в системі технічної освіти. Проректор найвідомішого й найшановнішого ВНЗ в Європі, який не цурається вийти із колегами на сцену й дати фору маститим бардам, особа, яка на чуттєвому рівні може досягнути душу людини через свої вірші, високо духовну авторську поезію – це справжній Педагог, це Особистість. Як мені легко й приємно спілкуватися із професором Романовським, яка естетична насолода й позитивні переживання наповнюють мою душу, коли сприймаєш серцем вірші поета! Ось приклад справжнього вченого, справжнього викладача й керівника, ось він – утілювач моїх ідей педагогічної майстерності й добротворення – Олександр Романовський”.

На долю професора О. Романовського випали важкі випробування, пов’язані зі створенням психолого-педагогічної кафедри у технічному ВНЗ. Розуміння важливості педагогізації й гуманізації освітнього процесу в сучасній вищій технічній школі було суголосним із науково-філософськими поглядами І. Зязюна, який відзначав: “У людей, активно зайнятих навчальним процесом у загальноосвітній і вищій школі, нажаль, рідко знаходиться час і можливості для філософського осмислення перемін в освітній системі, що відбуваються в останнє десятиріччя. Дискусії щодо шляхів реформування освіти, щодо нових концепцій і парадигм ведуться, як правило, на наукових конференціях, в дослідницьких центрах і інститутах, в державних і “незалежних” фондах, в управлінських кабінетах міністерств і відомств. Педагоги, професорсько-викладацький склад, завідувачі кафедрами й декани факультетів затурбовані більше конкретними навчальними методиками й технологіями, діляться своїми досягненнями. Як виглядатиме загальний філософський підхід до значущих очікуваних, але по-своєму раптових і несподіваних змін у сфері інформаційної і духовної взаємодії в системі учитель-учень, свідками й очевидцями яких ми є?” [1].

І. Зязюн, як ніхто інший, розумів і підтримував прагнення О. Романовського створити таке освітнє середовище, де б у центрі уваги була особистість викладача та студента, їхня творча професійна взаємодія на засадах співробітництва й партнерства. Не випадково, створена кафедра у Харківській політехніці стала провідною на теренах України та за її межами. Причому, навчально-науковий процес, здійснюваний кафедрою, був потужно комп’ютеризований та технічно оснащений. На презентації кафедри, після ознайомлення із системою роботи викладачів та студентів І. Зязюн підкреслював: “Очевидно, що

заклики до казни, позабюджетних чи іноземних фондів, не підкріплені реальними методичними, технологічними й іншими досягненнями зайві. Молодь уже не відірвати від комп'ютера: цю тягу потрібно не забороняти, а використовувати. Необхідно навчати так, щоб грамотність, ввічливість і змістовність сіткового спілкування предметно і наочно переконувала учнів у фантастичній досконалості та красі фізичних моделей, математичних перетворень, хімічних сполучень, біологічних закономірностей, заохочувала будь-які намагання до самостійних аналітичних досліджень комп'ютерних освітніх ресурсів. Що стосується поступової втрати духовного зв'язку з учнями і студентами при переході на нові методи учіння, то єдиний для педагога шлях цей зв'язок уміти підтримувати своєю самобутністю, високою власною духовністю, творчістю, добротворністю. Треба глибоко знати мову молодіжної психології, чому може зарадити знання педагогом іноземної мови, бажано комп'ютерної, а отже – англійської” [1].

Ці настанови вчителя й однодумця сповідував удячний учень, послідовник язюнівського таланту й засад людиноцентризму – професор О. Романовський.

У рукописних фондах меморіального музею садиби академіка І.А. Зязюна НПУ імені М.П. Драгоманова у с. Пашківка, Ніжинського району, Чернігівської області серед безлічі матеріалів зберігається лист І.А. Зязюна, написаний з нагоди ювілею О. Романовського з назвою “Дивосвіт людськості й людяності Олександра Романовського”. Цей документ свідчить про те, що видатний філософ і педагог цінував у своїх учнях та послідовниках перш за все людські якості, відзначаючи: “Миттєвість природного перебування Людини на загадковій і чарівній планеті Земля набуває необхідності й значущості лише в трьох критеріальних вимірах її з'явлення й життєвості: наповнення сучасним смислом опанованих нею історичних культурних надбань людства, народів малої й великої Батьківщини, передусім, як складової Всесвіту; особистісне уособлення гуманістичних духовних цінностей і їх примноження; саморозвитку впродовж життя успадкованого від роду осередку природних здатностей і їх сили й здатності виконати свій Учительський обов'язок: прилучити до власної душі скривджених своєю обмеженістю учнів і дати їм шанс стати Людьми” [2].

Академік І. Зязюн сповна розкрив талант молодого професора О. Романовського, а також описав творчий поступ стосунків та дружби двох непересічних особистостей. “Шукаєш собі друзів за своєю подобою. Кожен може сказати про обмежене коло таких однодумців. Але

якщо вони є, то немає більшої радості від спілкування з ними, від захоплюючого благородства, коли душа наповнюється красою й піднесеністю, катарсизуючись від усіляких негативізмів, від бруду потворного й низького. З гордістю милуєшся їхнім інтелектом, логікою мислення, високими порівняннями в досягненні злетів у наукових, практичних професійних діяннях чи в різноманітних інших особистісних уподобаннях”, – писав І.А. Зязюн про О. Романовського.

Серце академіка переповнювали позитивні почуття, коли його запрошували на Кримські педагогічні читання, що проводилися на базі відпочинку НТУ “ХПІ” поблизу м. Алушти й організатором та науковим керівником яких був О. Романовський. Одного разу, коли випала така нагода поїхати на черговий науково-освітній захід, І. Зязюн відмовився летіти літаком, хоча це було б швидше та зручніше. “Як ви не розумієте, я їду до своїх харківських друзів, а щоб виступити достойно на читаннях перед науковим загалом і не посоромити харків’ян, я маю “підживити” свою душу, помилуватися красою нашої України з вікна поїзда, спостерігати неперевершену окрасу природного багатства, широчінь наших полів та зелень наших гаїв”, – так стверджував свою незрівнянну людяність і життєтворчість І. Зязюн.

І не випадково, сповідуючи сквородинівську філософію “сродності”, духовної єдності, філософію серця, академік із натхненням писав про свого харківського колегу: “Завжди відчуваю гордість від дружелюбності, людяності, інтелігентності, високої духовності мого побратима-педагога, талановитого вченого Національного університету “Харківський політехнічний інститут”, проректора, знаного поета в мистецьких колах Харкова, України й Росії Олександра Георгійовича Романовського. Нас поєднала випадковість і приголубила стійкістю товариських дружніх стосунків у часі понад п’ятнадцятирічної сталості.

Піднімаю телефонну трубку.

– Вас турбує проректор Харківського політехнічного інституту. Я кандидат технічних наук. Хочу написати й захистити докторську дисертацію в очолюваній вами спеціалізованій вченій раді. Допоможете?!

– Чому б і не так. Але спеціальність у нас педагогічна – професійна педагогіка. Чи не занадто це для Вас?

– Відверто кажучи, занадто. Але ректор примушує.

– Леонід Леонідович Товажнянський?

– Так.

– Радо Вас зустріну в Києві, порадимося.

– На зустріч з Вами наполягає й Леонід Леонідович.

Рівнозначної за знаменитістю постаті ректора, професора Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, в Україні не було. Понад тридцять років виконував у ХПІ обов'язки проректора з навчальної роботи. Він неодноразово, як проректор, представляв уславлений навчальний заклад на нарадах ректорів Східного та Північного регіонів України, що відбувалися, як правило, в Харківському юридичному інституті. Виконуючи обов'язки ректора Полтавського педагогічного інституту, я неодноразово слухав його виступи на цих нарадах. Блискучий оратор, завжди з новими ідеями й пропозиціями, вселяв у мою душу впевненість про високу якість підготовки інженерних кадрів в Україні. ХПІ першим в Україні розпочав гуманітаризацію навчального процесу. У першій половині 80-х років, наприклад, започаткована кафедра естетики й етики. Таких кафедр не було в жодному з 30-ти педагогічних інститутів. У багатьох із них курс естетики взагалі не викладався.

На одній із нарад мене сильно критикував заступник міністра з Міністерства вищої й середньої спеціальної освіти за особливий іспит у Полтаві з виявлення педагогічних здібностей у абітурієнтів. На мій захист сказав проникливе слово Л.Л.ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. Так я з ним познайомився. Задум харків'ян про педагогізацію навчального процесу, як основу гуманітаризації, був чи не єдиним у Радянському Союзі. Подумалось, що на посаді ректора колишній проректор не зрадив своїм задумам, підтримуючи ініціативу провідних політехнічних навчальних закладів Європи.

Привіталися ми з Леонідом Леонідовичем як давні знайомі. Він представив мені свого заступника і повів мову про педагогічну майстерність кожного випускника політехніки. Інженер, передусім, організатор сучасних технічних технологій. Лише через високопрофесійних інженерів, робітників та найсучасніших електронних роботів можна здійснити революцію в техніці. Глибоке знання педагогіки, як практичної психології, конче необхідне як інженерам, так і педагогам, які їх навчають. “Уже дозріли до відкриття гуманітарних спеціальностей у харківській політехніці. Обов'язково започаткуємо в інституті підготовку психологів”, – так підсумовував нашу зустріч Леонід Леонідович. Можливо на рівні інтуїції, завдяки ознайомленню з тенденціями пошуків різних навчальних закладів світу, ректор розумів важливу істину дієвості психопедагогіки, як теорії й практики процесу навчання, активного розвитку й саморозвитку сучасної особистості, здатної започаткувати й досягти максимальної технічної, технологічної, еко-

логічної й економічної результативності з допомогою винайдених нею сучасних нанотехнологій. Психологія має посилити традиційну педагогіку, яка вичерпала усі свої ресурси й резерви в умовах високотехнічних і високорезультативних інформаційних технологій на порозі XXI століття,” – описував І. Зязюн своє знайомство із О. Романовським [2].

Досконало володіючи психоаналізом, основами сугестії, а також методиками гіпнозу, І. Зязюн умів розгледіти й почути в людині щось надзвичайне, віднайти те, про що співрозмовник і не здогадувався. Так сталося й з О. Романовським. Академік згадує: “Проректор до нашої розмови уважно прислуховувався, не промовивши жодного слова. Моє перше враження про нього: розумний, наполегливий, рішучий, талановитий, інтелігентний, добротворний... Про це говорили його великі-великі, виразні-виразні очі. І, як покаже час, я не помилився. До цього варто додати, що вже тоді він мав високе звання Лауреата Державної премії” [2].

Розгледівши у молодому й перспективному проректорові ХПІ потужного й високодостойного дослідника, науковця, справжню й непересічну особистість І.А. Зязюн, як директор Інституту педагогіки і психології професійної освіти підписав наказ про прикріплення О. Романовського до відділу сучасних навчальних технологій. Науковим консультантом був призначений відомий учений-дидакт і методолог – академік С. Гончаренко. Про часи докторського поступу О. Романовського в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України директор згадує: “За короткий проміжок часу висуванець ректора став ну дуже своїм у колективі Інституту. Його консультант – академік Гончаренко С.У. сказав мені, що цей хлопець є високо підготовленим фахівцем у галузі педагогіки й психології. Він вчасно захистить дисертацію. І додав:

– Коли я дістав від вас пропозицію взяти на себе його консультування, їй-бо подумав про зміщення у Зязюна ума й розуму. Помилував. Вибачте.

Душа моя залоскотіла теплом, радістю та гордістю за Леоніда Леонідовича Товажнянського, за його неперевершений педагогічний талант виявляти в людях творчі природні задатки. Ніхто з нас тоді не уявляв, який же могутній пласт гуманітарної духовності приховується у різних файлах підсвідомості Олександра Романовського. Це виявилося вже після успішного захисту ним докторської дисертації, коли

одна за одною вийшли друком поетичні збірки ще невідомого нікому поета” [2].

При створенні експозиції меморіального музею-садиби академіка І.А. Зязюна було віднайдено безліч рукописів, які вчений присвячував своїм, колегам, однодумцям, послідовникам (П.П. Каришину, О.П. Руденку, М.І. Степаненку, Н.М. Тарасевич та багатьом іншим). Особливістю “зязюнівського” стилю в царині персонології стало те, що вчений завжди прагнув розкрити психопедагогічний портрет особистості, віднайти “родзинки” творчого й наукового таланту, не оминувши духовний світ того, про кого він писав. Прикладом естетичної довершеності персонологічної характеристики особистості став олюднений та опочуттєвлений портрет О. Романовського: “Перед нами постає могутній філософський інтелект із безліччю витончених емоційно-почуттєвих відтінків прекрасного й піднесеного, цих здавна відомих естетичних переживань, поза якими не існує жоден людський подих. Чітка логічна побудова пісенного віршування швидко знайшла композиторів і виконавців – відомих в Україні солістів і хорових колективів. Численні вечори поезії Олександра Георгійовича відбулися в Харківському театрі опери і балету, палаці культури ХПІ, Київській філармонії. Оцінники творчого доробку члена спілки письменників Росії, її секретаря, члена спілки письменників України – О.Г.Романовського не залишилися поза впливом його людськості й людяності, цих невичерпних благодатних різновидів людського досвіду, що живлять людську культуру, людську совість, людську віру в Божу благодать поваги до іншого як до себе сущого” [2].

І. Зязюн мав природну здатність розгледіти в будь-якій особі талант. Саме вчительський творчий талант та неперевершені людські якості стали запорукою творчої співпраці двох знаних учених, двох майстрів педагогічної дії – академіка І. Зязюна та професора О. Романовського. Не випадково, ведучи мову про вчителя ХХІ ст. в останні дні свого земного життя, І. Зязюн доводив: “Учитель від Бога, всі ми – від учителя. Й учитель від учителя – інтелектуального, правдивого, естетичного, совісного, лагідного, вольового. Так було завжди і буде вічно. Хоч були й існують донині прикрі періоди й випадки перетворення вчителя в диктатора, ненависника, стяжателя, зловмисника. Як правило, такі лихоліття набували завжди оцінок соціального зла, якого й донині забагато в учительському середовищі всіх рівнів і ступенів освіти. Хіба що причини таких лихоліть різні: в давнину – соціально-класові, нині – соціально-культурні” [3].

Демонструючи відданість ідеалам “Педагогіки добра”, на відкритті меморіального музею-садиби академіка І. А. Зязюна О. Романовський у супроводі вже свого учня, гітариста-віртуоза, виконав авторську пісню, присвячену соратнику, другові, одностудцю – незабутньому вченому й істинному майстру педагогічної справи – Іванові Андрійовичу Зязюну. Цей вияв добротворення й почуттєвості, відданості та любові став окрасою урочистого заходу і засвідчив, що прогресивні ідеї видатного педагога ХХ – ХХІ століття втілені в особистості його учнів і послідовників.

Список літератури:

1. Зязюн І.А. Антропологічний вимір комп’ютерних технологій: Рукопис / І.А. Зязюн // із фондів меморіального музею-садиби академіка І.А. Зязюна НПУ імені М.П. Драгоманова.
2. Зязюн І.А. Дивосвіт людськості й людяності Олександра Романовського: Рукопис / І.А. Зязюн // із фондів меморіального музею-садиби академіка І.А. Зязюна НПУ імені М.П. Драгоманова.
3. Зязюн І.А. Учитель ХХІ століття: чарівник, добротворець, любомудр, працелюб: Рукопис / І.А. Зязюн // із фондів меморіального музею-садиби академіка І.А. Зязюна НПУ імені М.П. Драгоманова.
4. Каракоз С. Людина, яка сміє продукувати добро / Сюзанна Каракоз // На крилах педагогіки Добра / Акад. пед. наук України ; упоряд. : Н.Г. Ничкало. – К. : Богданова А.М., 2008. – С. 94–95.

*Товажнянський Л. Л.
м. Харків, Україна*

ІДЕЇ І.А. ЗЯЗЮНА І РОЗВИТОК ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розвиток педагогічної теорії і освітньої практики в Україні пов’язаний з такими видатними постатями, як Григорій Ващенко, Антон Макаренко, Микола Пирогов, Софія Русова, Григорій Сковорода, Василь Сухомлинський, Костянтин Ушинський. До цих імен ми з повним правом може додати і нашого сучасника, відомого вченого і вірного друга нашого Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Івана Андрійовича Зязюна. Доктор філософських наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, Іван Андрійович зробив гідний внесок у розви-